

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

47.

MEGY A TUTAJ

Mondom, nem történt velünk egyéb, mint ami minden Tisza-járával megyesik olykor-olykor. A kalandokat nem kerestük, annál jámborabbaknak születünk, hanem kopogtatás nélkül is ránk köszöntött néha a baj.

Egyszer, a csongrádi híd nyitására várakozva, a part mellé ereszkedtünk vesztegelni. Büszkével szolgáltam az ipart. Ahogy odaérünk a megszokott suháshoz, ugrok ki, szúrkálom a földet, na, megállunk, hanem utánunk jött még öt tutaj. A rajtuk dolgozók ismerősök voltak, azok is a partszakaszra szerettek települni. Onnét könnyű volt a városba jutni, a hidat is figyelhettük, mikor érjük szóval a hídmestert, mikor nyit, mikor indulhatunk. Lehattunk olyan 1500 méterre a hídtól, mert amikor kaput tárnak előttünk, akkor nekünk a sodorvonalból kell becéloznunk magunkat a nyílásba. A tutaj nem olyan fordulékony, mint a hajó. Hanem, ahogy a mögöttünk levők is lecövekelnek sorban, úgy tűnt, nagy társulat jön össze, nem fázunk majd, mert ez is olyan december közepe táján esett meg velünk, amikor az állóvizek már kezdtek bebűrödzni jéggel. Na, kiköt mögöttünk a második, éppen büszkézik a harmadik, part mellé igazítják a negyediket, de az még nem volt kötélén, erre az ötödik büszkése elmálészájúskodta a dolgát, eleresztette azt a nagy négytáblás lápot az 1500 köbméternyi fájával, ránk jöttek. Dominók módjára dőltek össze. Sok volt akkoriban a csapadék, a Tisza teljes erejével úgy vitt bennünket, mint két doboz gyufát. Az utolsó tutaj neki az előtte levőnek, letépte a kötélről, törölte neki a harmadiknak, végig kiszakadoztunk az állhelyünkéből, oldalt fordultunk s ekkor belénk fogódzott a Tisza. Sodort neki a pontonhidnak. Mentünk olyan megfoghatatlan erővel, a hidat leszakítottuk tartó láncairól, a pontonok elszabadultak vagy elsüllyedtek tutajajaik, lápjaink szétszóródtak darabokra.

Ordított a vízbe vesző csapat, jajveszékelt, segedelemért kiabált, de a partiak is visítottak, ahogy a szájukon kifért.

A gulibákat elnyelte a víz subástól, élelmestől, edényestől. Kiment alólunk a szerkezet.

Ki hogy, de mind ép bőrrel megúsza. Decemberi hideg volt, de melegünk lett a vizes gúnyában. Ekkora kárt tenni, ekkorát. Minden tutaj szétszakadozott, ment egyenként, egymást verve. Szatyngot úgy elvitte a víz, egy árbocon utazott le vagy húsz kilométert, a puszta kezével lebecikéltetett, mire partot üthetett. Hanem három szál egyben maradt. Azzal aztán előre siettünk, hogy a szanaszét úszkáló árbocokat összehalásszuk legalább. Nem kellett szárítoznunk. Füstölt, gőzölt rajtunk ing, gyatya, mire kicsáklyáztuk az elszabadult rönköket. Ahogy a Szilvániához lejutottunk, minden tutaj együtt volt. A hídban esett kárt a zsidó fizette meg. Jó ember volt. Márkus Endrének hívták. Részvényes igazgatója a fűrészgyárnak. Ha kár esett, fizetett. Nem örült, de nem is szitolódzott, nem zavart el bennünket.

A magam sorsú ember nyolcvanéves korában már nem nagyit. Elköttyög vele az idő olyan

ötven esztendő, ha addig nem gazemberesedett el, akkor már azon innen nem kezd el se lopni, se hazudni. Amit mondok, igaz az utolsó betűig.

De minék is hitegetek én itt, nem bíró maga, én sem vagyok vádlott! Ha nem hiszi, ne kérdezzen, ne hallgasson, nézze meg az ember! Én itt előfőjhődzöm az egész életemet, hogy birkóztam benne, aztán magának meg ugrál föl-le a szemöldöke! Hát az nekem csupa kételkedés! Minek ugráltatja nekem a szemöldökét. Mindig is igazszó voltam.

Elégedetlen is, a régi piszkos világgal. Tudták a tápéi pártemberek is, sorstársuknak tartottak. Ha nem is tartoztam úgy közéjük iratkozottnak, de azért tudott volt, hogy kikhez húzok. Na, lement az életem fonálának a nagyobbik része. Legombolyodott. Nekünk, tápéiaknak tán gyékényből való az életünk fonala. Nem tudjuk, mennyi. Hány méter, hány centi. Egy gombolyag. Azt lehet lassan eregetni, lehet gyorsan, lehet az egészet a Tiszába vetni, hogy vigye a nagy semmibe a víz. Lehet azzal gazdálkodni is. Nem úgy, hogy sajnálom. Akkor semmit sem léphetnénk, ha sajnálnánk az életgombolyagot. Használatra van az. Na hát, ami rajtunk múltott vigyáztunk, de használtuk bátran a fonadékot. Nem mindig.

Néha veszélyek vártak ránk. A szárazon keresőt is meglesi a sorsa. Sose tudni, melyik sarkon mi történik vele. A vízen járót alul-fölül lesi a baj, nem csak elől, hátul. Na, átkerültünk a történelem innenső oldalára, a nap is másképp köszön föl a Maros hóna aljából; kérdi tőlem az egyik pártember, na, Sándor, hogy megy sorod, jobb-e, mint a régi világban volt. Mondom, nem! Nem jobb! Rosszabb!

Ezen meglebbent egy kicsit a haja, mert gürcöltünk együtt sokat, hát remélte, hogy nekem is javult a helyzetem. Nézett rám, hogy mi a bajom. Mondom, nem egyéb, mint annyi, hogy megöregedtem. Azelőtt ha délre tarhonyás krumplival belaktam, hát oda se néztem. Este a maradékjával, úgy aludtam, mint a bunda. Most mannan élek, itt fáj, ott fáj, ez, meg az. De hát patikát az öregedés ellen az isten pártja sem tud osztogatni. Hát ezért volt jobb amakkor. Hűszéves voltam, meg harminc, negyven. Ha a kiszáradt akácfa bütűjét megszorítottam, víz serkent belőle, akár a fölmosórongyból. Volt erő. Most, amit a kezem nem bír, azért az eszem viszi. Mindent tudnék, akarnék csinálni, de hát már nem úgy van, ahogy akarom. Hát ezért mondom az egykori mezítlábás komámnak, hogy ej, komám, amakkor azért... Hanem vissza a tutajra, azon is az esetekkel foglalkozunk.

Egyszer megint csak így hatvanhatodszorra csöndeskésen ereszkedünk lefelé egy négytáblás szállítmánnyal, sietős, jó a víz, erős, de egyet nem lottyan. Mindszent fölött a partról behujánt két csendőr, hogy álljunk ki.

Többször volt rá eset, hogy hajkurásztak valakit. Rabtelepről szokott szerencsétlent, gyújtókó-, zaharin-, dohánycsempészeket. Nem mondták azt meg nekünk soha, mit, kit keresnek, szórakoznak-e vagy rég láttak bennünket. Csak kiabálnak, hogy álljunk ki, álljunk ki. Hanem még a hamarmérgest is lekapták a vállukról, ránk tartották, hogy lőnek, ha nem állunk parthoz. De hát a tutaj nem bicikli, hogy bevágom a kontraféket, aztán hipp-hopp, ott termék a lábuk előtt. Kell annak 3—400 méter, mire a parthoz simítjuk a szerkezetet. Jönnek ők is ránk tartott fegyverrel. Minket csiklandoz az ilyen. Tiltakozni se szerettünk velük. Szóval nem tudták magukat megszerettetni, lehet, hogy nem is akarták, hanem inkább csak mumusolták a népet, hogy amerre elmennek, hát a hátunk is megliluljon a félelemtől. Ezek ránk tartották a puskájukat.

Verekedéseink okát idősebb fejjel körültpogatva, hát sokszor rá gondolok, micsoda gyerekséggért szúrkáltuk a másikat. Tigerhátiak az alvőgieket. Az már ok volt. De az egyvégből való is püfölték egymást! Miért? Nem jól nézett egyik a másikra. Azzal a szemével, amellyikkel a kutyára szokott. Az elég volt, hogy fölrántson egy szőlőkarót, s azzal válaszoljon. Vagy pusztá ököllel. Elég volt egy mozdulat. Fügét mutatott, a könyökét mutatta, ami szóval ki sem fejezhető lealázás. Ha férfi a férfinék a könyöke gombját odamutatta. Azért vér folyt. Volt is miből. Nem az orvos erelt, egymást csapoltuk. Szép büszkeség volt annak a nyomát, feltját viselni. Nagy bolondság? Az. Butaságból történt. Asszonyi népek, ha valami sérelmükben fügét mutattak egymásnak, hát az örök-harag. Hűsz évig se szóltak ezután. Ráérték a

nyomorúságukban. A füge ugye a mutatóujj meg a középső ujj közé dugott hüvelyk. Szóval el sem mondható milyen csúnyát, sértőt jelentett.

A csendőr meg bekiált a vízre, s már ránk is tartja a mordályt. Persze fordulunk neki a száraznak. Nyomjuk a lentákat elől, hátul, hogy a Tisza sodorerejéből kifejtsük a nagy magatehetetlen tutajállatot. Szatying Pista komámmal voltunk elől, ahogy közlítjük a szárazt, kiugrik a büszkével, szurkálná a földet, hanem a csendőrök lábánál fülelt a farkaskutyájuk. Ahogy Szatying hadonászik a karóval, a kutya a farába harapott. Az meg elhajította a büszkét, mi gazdátlanul elkezdtünk ám lefelé csúszni a partoldalon, töröltük le a falujárót, a stéget. Akkor még járt a pasasír, a személyszállító hajó, föl Szolnoknak minden falunál volt állomása. Taszítjuk a stéget, mögötte egy kisebb fahajó, azt is behorpasztottuk, levertük a láncaikról a csónakokat, amikkel a parthoz voltak kötve. Könnyedén, mint kanmacska a tejesköcsög födelét. Hú, a két csendőrnek is melege lett, nemcsak nekünk.

Mire ura tudtam lenni a tutajnak, hogy egy lassús partba fúrattam az orrát, s leálltunk, Szatying is észre tért a kutyaharapástól, a segítségemre sietett, akkorra már a kakastollasok verejtéke is csurgott a keménykalap alól. Akár Szatyingnak a vér a fületlen bakancsába. De mondták ám a zsandárok, hogy a kendteknek a kegyelmes szakramentumos szűzmáriás istenét, ha nem szándékosan csinálták a kravajt!

De hát nem szándékosan csináltuk. Mert nem akartunk mi a parthoz állni a szavuk nélkül. A szavukra álltunk. Ha a kutya nem harap bele Szatyingnak a vastagjába, hát akkor mi megállunk a tutaj féktávolságán belül. Elég az hozzá, hogy a kakastollasok aztán kisimogatták a károktól felekezett bajokat. Mire hazaértünk, Márkus Endre már tudott mindent. Dróton valaki elmondta neki. Nem ő fizette a fizetni valót. Na, az ijedtségre kapta elő a törkölypálinkát, igyanak, emberek. Ő soha se vette szájára az üveget. Jólesett, hideg ólmos esőt vert a pofánkba a szél.

A marosi kalandot se kerestük, a kiváltója hasonlított az előbbihez, csak ottan a fináncok parancsoltak.

A határnál hagytak az erdélyiek egy nagy fenyőtutajt. Minket küldtek érte. Megyünk Szatyinggal, ereszkedünk, elhagyjuk a makói hidat, ránk kiált két puskás finánc, hogy álljunk ki, álljunk ki. Tartják ránk a puskát. Csiklandozza a hátunkat. A Maros bolondos folyó. Virgonc, mint a kamasz fiú. Hamar görbül, játszik a rátett tutajjal. Néha megáll, mintha nem is élne, ütni kell, okoskodni benne, hogy kimásszunk az állójából.

De ahol a fináncok ránk rikkantanak, éppen játsszási kedvében a víz, taszít bennünket, hogy csak úgy lebeg a hajunk, ing, gatyá, mint a lobogó úgy csattog. Haragudtunk a fináncokra, hogy a számításunkban is megállítanak bennünket. Mert úgy terveztük, hogy mire lealkonyul, kikötünk a gyár szájánál. A megállj, úgy délután 2 órakor hangzott el, bolondozik velünk a Maros, szinte még jobban megragad bennünket, incselkedve szalad velünk. De azért a szóra érve, nyomjuk a kormányrudakat, hogy a parthoz térítsük a tutajt. Na, kiugrok a büszkével, szurkálnám, szurkálnám, de egy kocsiút pántlikázódik éppen ottan, olyan, mint a flaszter, kemény, a büszke vasalt vége a szikrát hanyja, mint a szemem, az istennek nem bírom a tutajt megfogni, a Maros játszik velünk, mintha egy tyúktollas párnát vinne, én meg szurkálom, de szaladva a földet. A Maros éppen olyan sietős volt, ha mértük a sebességünket, és föl-hajítottunk egy követ, mire visszaesett, úgy kimentünk alóla, hogy az a tutaj végén plattyant a vízbe. A Tiszán, nyugodt időben a földobott kő, a lép derekán, végén koppant. A Maros, az huncut. Szaladva tudtam csak utánavinni a büszkét, csak megakasztani nem volt hol. Na, elkanyarodott az út, egy sumaras, suhás, vesszős, bokros sűrűség következett, puha a földje, de akkor éngem úgy húzott azon keresztül a tutaj kötele, mint egy döglött kutyát. Nem eresztetem el, de levette rólam előbb a bekecset, aztán a szép új piros csíkos inget is lehasigatta, hogy amikor a finánc uráknak föltálalhattam a tutajt, hát az új ingemnek csak a kezelője meg a nyaka maradt meg rajtam. Káromkodtak azok is, én is, folyt a mellem kosaráról a vér, mint akit tövisboronával összevernek, olyan voltam. Szemle. Mert az nem ért volna rá Szegeden. A szemle. Makai finánc nem szemlélhet Szegeden. Szatyinggal megosztottunk a gúnyákon.

Egy cérnakabátja maradt, azt ideadta, én meg az elszagगतott bekecsemért szemlélttem a sumarast. Meg is találtam sallangra szakadozva. Mondom a fináncoknak, hogy ezt ugyan ki fizeti meg? Azt mondták, a nagy harang. Tudtam. Vagy a zsidó. Ha az engem ilyen ágról szakadozottan meglát, hát rám adja a legjobb ruháját. Vetí le a kabátját, adja rám. Őszinte szívvel, tán meg is haragudna, ha magamra nem venném, hogy tán utálok, a költetésénél is jobban. Volt, amikor mondta, jobb kedvében, ha valami miatt ellenkeztünk a kínálásával szemben. Hogyhát tán maga meg a költetésénél jobban utálja a zsidót bennem, kedves Sándor? De hát én nem utáltam, ez a tény és való, mert nagyon finom egy ember volt. Az úgy figyelt ránk, ha valami otthoni baj ért bennünket, s a képünk szíján ez meglátta, mindjárt kérdezte, van-e otthon valami hiba. Asszonyi perpatvar, a tehén beteg vagy a disznó döglík, miben segíthetne?

Az én egyik anyaaági rokonom, mint üldökofa szolgált hetente kétszer a városház előtti piaccon. Jött a polgármester reggel. Pálfynak hívták, kalapolt a kofáknak. Névről szőlígatta őket. Igaz, ha nem volt meg a rend, büntette is őket. Igazságosan. Na, a mi gazdánk is.

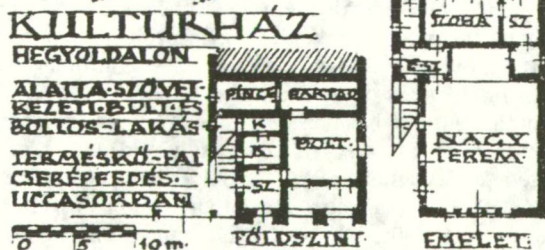
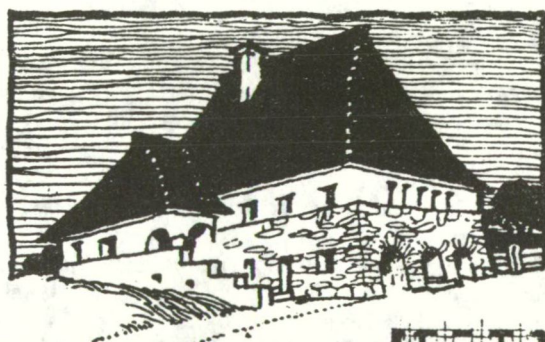
Megegett a makai fináncok szemléje, alkonyodni kezdett. Még az idő tett is a bajunkhoz, mert nem elég, hogy olyan voltam, mint akit a sasok megtéptek, a ködök is elkezdtek oszonkodni alkonyattal, a Tisza is visszafelé nyomkorászta a Marost, mert nagyobb volt az ereje, mint a vizünknek, ott volt a víz változása, hát vergődünk kegyetlenül, s attól tartva, hogy a fák közé kiszorult áradáson elkóborolunk, fölakadunk, egész éjszaka ott kuruttyolhatunk, gondoltuk megfogódkodunk egy nyárfában, aztán hazaszaladunk, majd reggel ereszkedünk tovább. Na odaóvakodunk egy nyártörzshöz, ugrok a tövébe, mert fordította alattunk erejét a Tisza, hát alig tekerek vagy kettőt a drótkötélen, egyszer csak elszakad, fogjuk a tutajt, viszi a víz visszafelé. El sem tudunk köszönni egymástól. Mintha törekkezalba kiabáltam volna, olyan sűrű a köd, Szatying eltűnt benne tutajostól. De egy neszezet nincs utána. Toporgok a fa tövében, mint a tojó ruca, hát mi legyen velem, itt vesz meg az isten hidege álltomban, noha jó csizmám volt, a Szatying bekece rajtam, alatta a cérnakabátja, alatta a piros ingem nyaka, meg a kézelője lötyögött. Amerre a partot éreztem arra kezdtem el lábálni. Hanem alig négyet, ötöt lépek, kubik alattam. Mély víz, mint a pokol. A tápéi nem tanul úszni, csak tud. De olyan vastagon be volt már a víz állója jegesedve, mint az ablaküveg. Abban törgéltem magamnak az utat, lebiclétem kifelé a gátnak. Mennyit úsztam, mennyit lebiclétem, nem tudom, a part, amire fölmásztam, Tápétól lehetett olyan hat kilométer, na, szaladás. A gatyám, cérnakabátom száraz, mire hazaérek, a nadrágom, bekecsem megfagyott, zörgött, mint a bádogkanta. Az asszonypajtás fölriadt, hogy honnét a túlvilágról jövök ilyen csömbőkösen, mint a csürhész disznó, amelyiknek a sárkölcsök csörömpölnek a sörényén. Mondom, semmi asszony, nagyobb baj az, hogy nem tudom merre ment a fa Szatyingostól. Az most bent rekedt, én meg kilábaltam. Hanem forró tejet ide, hadd melegedjek ki. Tej volt a háznál, hát bekapok egy liternyt, száraz gúnyát, szaladok lefelé a Szilvániába. Az is lehet a házunkhoz másfél kilométer. Villamos? Éjfél után? A kalauzok még akkor fordulhattak a másik oldalra.

Beérek, a portás alszik, majd a saját száján esik ki. Rebbenek le a gyári kikötőhöz. Semmi. Senki. Az álló folyót még akkor csak puszilgatta a fagy. Jéghangot nem verhetett rajta a tutaj, ha jött is. De mintha megéreztem volna, hogy annak jönni kell. Úgy ismertem Szatying Pistát mint magamat. Gondoltam, ha ő engem a Maros-torokban eleresztett volna, hogy én maradok a lápon, hát mi a kétségbeesésre való ok. Kitapogatózok marékkal is. A Tisza, amikor összetalálkozik a Marossal, örömeiben birokra kel vele. Különösen, ha a Tisza nagyobb vízeivel jön, mint a Maros, akkor öklelődnék, hogy egyik partoldalon a Tisza töremkedik fölfelé, de hát pár kilométernél följebb nem megy az, akkor összebodorodnak, s a másik partoldalban közös erővel sietnek lefelé. Ha ezt hajós, tutajos nem tudja, képes egész nap ott kavargni a közepében.

Tehát, ha én maradok a tutajon, akkor kitapogatom merre a változás másik oldala, azzal fölvetetem magam, s indulok lefelé.

Szatying is így gondolkozott, ahogy leszakadt a kötelemről, előbb Makónak állította or-

ral a víz, s hajtotta fölfelé vagy három kilométert. Ott meglassúdott az erő, elkezdett farolni a teher. Nekifordult a víz sodrának, jött szépen. Alig ácsorgok ott egy fél órácskát, hát látom, ahogy a város füzérlámpáiból a fények cirógatják a víz tetejét, csak úgy a híd táján összetöredeznek. A híd lábai között átláttam, s mint a törött tükördarabok, úgy csillogtak a fények szilánkjai. Ott jön valami! A tutaj ereszkedik! Úgy is volt. Olyan előkelően állt a gyár fölvonója mellé Szatyng, akár egy sorhajóhadnagy. A kalapom széléhez emelve a mancsom, tisztelegtem neki. Ríttam örömben. Mint egy kicsi kölök. Ő is harapta befelé a szája szalonnáját, hogy el ne bögje magát.

KÓS KÁROLY RAJZA